Gadelica: A Journal of Modern Irish Studies

Pairlement Chloinne Tomás (Continued)

Author(s): O. J. Bergin

Source: *Gadelica: A Journal of Modern Irish Studies*, Vol. 1, No. 4 (1913), pp. 220-236

Published by: [Gadelica: A Journal of Modern Irish Studies](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/30023353>

Accessed: 25-02-2016 12:36 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Gadelica: A Journal of Modern Irish Studies is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Gadelica: A Journal of Modern Irish Studies*.

<http://www.jstor.org>

PAIRLEMENT CHLOINNE TOMÁIS

(ar leanamhaint ó lch. 150)

AN DARA LEABHAR DO PHAIRLEMENT CHLOINNE TOMÁIS ANNSO

Alltughadh an bhoduigh gháiríotha a mhná agus a chloinne,
re linn Oiliféir Cromuil do bheith 'na Phrotector aige, gurab é sin
SIR DOMHNALL Ó PLUBARNAIN ó Chunntae Phuirt Láirge :

- 1240 Treise leat, a Chromuil,
a Rígh chroinic na sgulóg,
as red linn fuaramuir suaimhnios,
mil, uachtar, agus onóir.
- 1245 Mar do choisg Pádrúig an bó-ár
do chloinn Ádhaimh a nÉirinn,
do choisg tú dhínne lá seachtmhuine,
is mórán dlisdionuis éigcirt.
- 1250 Iarruim gan Caomhánach ná Branach,
Nuallánach ná Cinnsiolach,
Raoiseach ná Róisteach
d'fhagháil fóid do chuid a sinnsior.
- 1255 Iarruim Cromuil do bheith a n-uachtar,
Rígh uasal Chloinne Lóbuis,
tug a dhóchuin d'fhear an tshúiste,
is d'fhág fear na dúithche ar *nothing*.
- Atá ar gclannna re subhuchus
a ndiaig dhúthchuis agas chórtuis ;
fear an bhannda is na buataise,
gan tuath acht a chlóca.

Ní bhfuil d'easba oruinn acht ar gcreidiomh, 1260
 iarruim toradh do bheith san eórnuin,
 go ndéanamaois leas ar n-anma
 a n-am ceanguil an fhóghmhuir.

Iarramaoid a bhfuil san teach so,
 ar gcuid agas ar maoín, 1265
 do bheith ní bhus fearr bliadhuin ó 'niugh,
 is gach neach is maith linn.

As é an Sir Domhnall so fá giúisdís agas fá rígh-bhodach ar a raibhe do Chloinn Tomáis a nndá Chóige Mumhan, 7 a gCóige Laighean, re linn Oiliféir Cromuil do bheith 'na Phrotector, gurab 1270 tríd sin do órduig tuarasdal do thabhairt don tí do gheabhadh timpchioll dá Chóige Mumhan, Chóige Laighean, 7 na Midhe, 7 mionna na hinneónach do bhuain dá gcine féin uile fa bheith dílios dá chéile, 7 d'órduig Conchubhar Costshalach do chur ann 7 dias do dhaoínibh iomchubhaidh leis chum *summons* do thabhairt 1275 an gach baile margaidh 7 ann gach ceann cunntae don lucht ceirde do bhaineadh riú féin, mar atáid rotús 7 tuamanuigh agas dighe na gceard so ionar ndiaig noch as miann leam d'ainmniughadh, as iad sin úcairidhe, fíodóirighe muilleóirighe gan bheith 'na saoruibh, criathradóiridhe, lucht simnéithioch do ghlanadh, gréas- 1280 uighthe 7 táilliúireidhe tuatha, prócadóiridhe, lucht tóigthe custóim, acséis, agas airgid tinnteáin, agas na drochghaibhne noch do loisgíodh an t-iarann (ní labhruim ar dhaoínibh saoitheamhla na gceard réamhráidhte), agas iad sin uile do bheith trí mhíle don taoibh a bhús do Mhuilionn Gearr na Midhe, an treas lá do mhí 1285 na Bealltuine, re suighe a bPairlement, ionnus go gcríochnuighdaois gach ní dá raibh 'na chúrum orra a dtaoibh na héagcóra do bhí dá déanamh orra re cian d'aimsir ag tighearnaoibh fearuinn, ag gabháluightheibh, 7 ag daoínibh uaisle díomhaoine, a dtaoibh custuim, cíosa, agas dlísdionuis. 1290

As uime do ghlacadur teach trí mhíle ó bhaile mhór ar bith, ionnus nach díongnadh aonní buaireadh dhóibh. Tángadur fir Mhumhan 7 an taoibh tshoir do Chóige Laighean annsin, 7 a bpacaidhe mine prácáis, agas a dtiarpáin phutátaoi ar tóin gach fir dhíobh, gur chruinnigheadar uile ar aon láthair, 7 as é Cian Ó 1295 Caimilín (eadhon mac Mhurchadh Bhéalbhuidhe chluasmhóir na Litionn, 7 Áine na n-Alt ó Chunntae Chiarruidhe a mháthair) do bhí 'na spéicéir ag an bPairlement sin. Agas do cuireadh an Pair-

- lement iona suighe, gach n-aon iona ionad cinnte comhchubhaidh
 1300 do réir a mhaoine saoghalta, ⁊ a fhéasóige, mur atá fear na seisrighe
 ar dtosach, fear na leathsheisrighe iona dhiaig sin, ⁊ mar sin dóibh
 do réir a n-aoise agus a dtábhachta agus a dtoice. As uime do-
 rineadh spéicéir do Chian ó Chaimilín don Phairlement sin, do
 bhrígh go raibh sé 'na bhuachuill sagairt a bhfad, agus go bhfuair
 1305 sé eólus mór, ar son nach sgríobhadh ⁊ nach léigheadh sé,
 ⁊ nach raibh cur an mhadra amach don Bhéarla aige,
 agus nach raibh an Ghaoidhealg féin ar foghnámh aige. Gidh eadh
 do bhí méar math binn ar thrumpa aige, ⁊ crónán 'na chaobuibh
 An tráth tángadar ar aon-láthair do shuigheadar ar a lóistighibh
 1310 leathanphriobánacha, ⁊ ar a bpillínibh bogchiumhasacha, agus ar a
 saostighibh tuighe nó buigiúin; ⁊ is é Sir Domhnall Ó Plubarnáin
 do bhí ina shuighe a n-árdionad giúisdís, ⁊ cúpla saoste mór faoi;
 agus as é *cryer* do bhí acu .i. Murcha an Bhainne, seantiománuighe
 seisrighe ó Chnoc an Fhoghmhuir a n-iarthar Éirionn .i. a nOireacht
 1315 Í Chonchubhair, ⁊ Mór na bPacuidhe ó Chloinn Mhuiris máthair an
 Mhurcha sin, ⁊ is uime do toghadh Murcha mar *chryer* acu, do
 bhrígh go raibh guth slán fulláin aige, mar as nós san dúthaigh 'na
 mbíodh sé bheith ag glamaoil gan tuirse ar bith. Do léig Murchadh
 trí ghlaio as, gur chlos fan Midhe uile iad, ⁊ do ghuir sé an Páirle-
 1320 ment mair si a n-órdughadh a ndiaig a chéile mar tá ar an dtaobh
 eile don duilleóg.*

Sir Domhnall Ó Plubarnáin	Domhnall Dúr Ó Duircinne
Cormac Ó hAlpacháin	Giolla Dubh Ó Glaicín
Murcha Ó Magarláin	Fear Dorcha Ó Rillicháin
1325 Réamonn Rúnoghar	Muircheartach Ó Murrúcaín
Seaán Ó Caoirlín	Tadhg Garbh Ó Gamaláin
Cian Ó Caimilín	Maoilseachlainn Ó Sníomháin
Domhnall Ó Dreancuide	Diarmuid Ó Neantunáin
Rughruidhe Ó Corbáin	Piarus an tShliogáin
1330 Séamus Ó Striolláin	Gioróid an tShrannáin
Conchubhar Ó Crosáin	Pilib na Seasga
Murcha an Phrioca	Donnchadh an tSraoibuin
Ragnall na Fime	Domhnall Ó Dorráin
Maghnus Ó Conraite	Labhrás Leibidíoch
1335 Seaán Sanntach Ó Stacáin	Brian Ó Butúin
Tadhg Caoch Ó Céirín	Cearbhall Clamprach

* The following list is on the verso in the MS.

Do bhí tríochad do lucht cliubaidh, 7 tríochad do lucht ropuiridhe, 7 tríochad do lucht smístínidhe 7 sámhthach grafán ag gárdáil ar an bPáirlement sin, an feadh do bhídar a gcúram na mór-ghnódhatha sin, agus an feadh do bhí an *commission* mór-¹³⁴⁰ chomhuchtach sin (noch fuaradur óna bprionnsa díogruisíoch féin .i. Oilifér Cromuil) dá léaghadh dóibh.

AG SO AN *SPEECH* DO-RÍN AN GIÚISTÍS DÓIBH .I. SIR DOMHNALL Ó PLUBURNÁIN.

A cháirde grádhaacha (ar sé) agus a chlanna na n-íocúighthe, a shaothruighthe, 7 a lucht beathuighthe daoine, ban, 7 leanbh, agus a lucht díogruise bhainios rinn féin, a Chlann Tomáis Mhóir mhic¹³⁴⁵ Liobuir Lobhtha mhic Lóbuis Laghraidh mhic Dracopéiste mhic Beilseub, as uime thángamuir annso a bhfochair a chéile chum Pairlement, ag iarraig cirt do chongmháil, 7 ag iarraig smachtuighthe do dhéanamh ar an ndruing si atá dhár milleadh re fada, agus fá na bhfuileamaoid ionar sglábhuihthibh a ndocharbhruid fa dhaorchíos,¹³⁵⁰ gurab iad sin aghradh tighearnaoidh fearuinn, gabháluighthe, 7 daoine uaisle díomhaoine. Agus sul do rachamaois ní bhus faide annsna mórghnódhthuibh suimeamhla so, inneósad féin díbh an ní atá ar mh'aire re cian d'aimsir, 7 atá 'na cheó agus 'na chunntracht os ar ccionn re tuairim agus míle bliadhan .i. ó bhás Domhnaill an¹³⁵⁵ Phónaire ó Chunntae Liatruim—go ndéine Dia mór trócaire ar 'anam geal—7 mar do marbhadh leis an bráthair bocht le tuaidh bhig an chéachta, ar son bheith ag ceasacht ar chárta órna thug sé mur dhéirc dho, agus ón am sin anall atámaoid dar mallughadh san Róimh, nó go mbainid cluig na Rómha oruinn, comhainm an¹³⁶⁰ laoi do-ríneadh an gníomh sin, go bhfuileamaoid ó sin fa ghráin ag Dia 7 ag daoineibh, agus dár ndamnughadh ag an aifríonn mar do-ríneadh re ar sinnsioruibh romhuinn, 7 fós gur tré an gcoinníoll-bháthadh sin atá do sheaneasguine oruinn ó sin go bhfuileamaoid ceóchánach, srannánach, sruimiollta, séideánach, bréan, braimnioch,¹³⁶⁵ tútach, runntach, croinntillíoch, clabánta, suasbhéalach, leasg, ludurtha, lagchosach, lánghrána, madramhuil, mórbrhógach, bolgmhór, milleánach, drochshaláthair, mall, meata, mithapa, bréagach, clamprach, casaoidioch, fuathmhur, miosguiseach, míchoinghiollach, gan mhodh, gan mhúineadh, gan bhéasa, gan¹³⁷⁰ chreidiomh, gan choinnsias, gan ghrádh do Dhia ná do dhuine, ná fós grádh deise dhá chéile. Agus as é an tí do bhuaileadh 7 do

cháinfeach sinn duine as annsa linn, ⁊ an tí do dhéanfadh math dhúinn, as olc do dhéanfamaois an' aghaidh do ; ⁊ is annsa linn an

1375 Saxanach ó Lunnduin ná an tighearna fanar rugadh ⁊ fanar beathuigheadh sinn agas ar sinnsir romhuinn, do-bheireadh lón ⁊ lánbheatha dhúinn. Agas an uair bhemaoid ag ól ar mbuinn nó ar leathbhuinn a dtigh an tabhairne, nach ag trácht ar nithibh síbhialta ná ar shlánughadh ar n-anman bhiamaoid, acht ag troid, ⁊ ag

1380 treabhadh ⁊ ag fuirse, agas ag tiomáin, ⁊ ag trácht ar chumus buailte, buana, nó grafaidh. Agas an uair bhímaoid ar meisge, ag glamaoil, ⁊ ag tabhairt mhionn mór, bímaoid dá mhuigheamh go racha mise chum do mhnása agas chum h'inghine, acht go dul do bhaile dham. Do-bhéara tusa gia, go racha tú farrae mo mhnai-se ⁊ farrae mo

1385 dheirbhshiair, acht go roichir an baile. Nó biamaoid ag trácht ar fheabhus na meacan, nó na bputátaoi, nó na mbiataisidhe atá ag ar mnáibh san mbaile, nó ag innisin méid na sodóige do bhí eidir Briainín Mhaol agas Gráinnín Charrach araer, nó ag trácht ar fheabhus do-rin tú mar siúd re mnaoi do chomhursan ag

1390 teacht ón muillionn duit, nó a shamhuil eile so do chomhrádh dhuairc bharbarrdha mhíthaitheamhach éigin eile. Agas an uair bhímaoid ag innéirghe ar ar mnáibh, buailid siad urchur do chois tarrsna feadh ar mbeóil ⁊ ar srón oruinn. Agas an uair bhímaoid ar aonach nó ar marga, nó ag oireachtus, ní

1395 léighthior a ngoire áite ná urláir sinn, acht ag cathamh urchur do sgamhógaibh caorach ionar n-éadanuibh, agas ag fuadach ar bpleicidhe uainn. Bí mar an gcéadna claimhe ar ar n-airnéis do thoig na seaneasguine sin oruinn. Agas fós an uair bhímaoid ag suirghe, go mbímaoid ag gabháil do dhoiruibh ar an mnaoi le a

1400 mbímaoid ag suirghe, agas ag cur láimhe ar a bolg, agas as sin sfós, agas iona dhiaig sin ag innéirghe uirtthe san oidhche. Go dtig dhe sin masla agus míchlú d'fhagháil dúinn agas nach bí do mheas oruinn ag daoineibh matha nó deaghtabhartha suas, ach meas lóghmaidhe nó lánbhodach, dá fheabhus bhiamaoid a n-éadach.

1405 Agas is trés an gcoinniollbháthadh sin oruinn atá gach ainimh dhíobh sin ag leanmhuin dinn, ⁊ biaidh ag milleadh ar sleachta ionar ndiaig, mona ndéantar athchumaireacht léna thógbháil dinn. Agas as eadh as cóir dúinn do dhéanamh, airgiod do ghearradh asteach san dá Chóige si, ⁊ a chur le duine éigin foghlumtha don

1410 Róimh agas is é sin an t-adhbhur, óir ní glacuidhe as ar lámhuibh féin é, ionnus go dtóigeóbbhthaoi an tsheaneasguine sin dinn a n-am. Óir atá an t-éan circe ⁊ an peata muice, an t-uan agas an meannán, ag éirghe linn fa nar dtigherna féin *Cromwell*, agas má

thig Rígh eile asteach iona áit biam fa chamrasáin aige dar n-únfuir
san donus an gcéin bhus beó sinn.

1415

An tan do chríochnuigh Sir Domhnall an comhrádh bunúghasach
sin, adubhradar uile gur mhath glic an chomhairle ar ar chinn Sir
Domhnall, ⁊ gurab easba comhairle do bhí ag cur ortha ion gach
éinchéim, agas tug an Páirlement uile a dtoil chum buinn ghil do
bheith ar an bfhearann ar feadh a líomotáiste, giodh eadh do 1420
dhiúltuigheadar Cóige Uladh ⁊ Cóigeadh Chonnacht gabháil leo.
Do connarcas dóibh annsin Rughruidhe Ó Corbáin agas Maghnus
Ó Conraite do thóghbáil ⁊ do chnuasach an airgid sin, ⁊ a chur ar
láimh Sir Domhnaill go gcuidís le teachtaibh don Róimh é. Is
annsin do éirig Tadhg Caoch Ó Céirín iona sheasamh, agas do 1425
labhair sé do ghuth gharbh dhothuigsiona, ⁊ as eadh adubhairt ag
tabhairt bhogbheartughadh fa na chaolchaipín mar chomhartha
urrama don Ghiúisdís Domhnall: Atá an t-am so obunn (ar sé), agas
ní bfhuil féil ar mhuic ná ar mhart ná ar chaoirig, ⁊ is gearr ó do
dhíolamuir cíos na Cásga, ⁊ is fearr fanmhuin go dtige an fóghmhur, 1430
⁊ go mbeire an pónra ⁊ an eórna oruinn, agas go mbiam go bolglíonta.
Agas dá mbiamaoisne a n-aice an Phápa do chuirfemaois ar ngearán
dá láthair. Agas fós ní hionchreite d'aonneach go m'fhéidir le
mallacht an Phápa dochar ná díoghbháil do dhéanamh an fad so
uadha, ⁊ ní bfhuil mo thoil féin lé na shamhuil do chárna airgid do 1435
chur orm féin ná ar mo bhráithribh ré a thabhairt don Róimh ná
don Phápa.

Is annsin d'éirig Seaán Ó Caoirlín iona sheasamh .i. scológ ó
Chunntae Iarmhidhe, ar a raibh caipín caol gorm, ⁊ bóinna dúbullta
lán do ghibínibh breaca bogshnáth air, ⁊ seircín don dath chéadna 1440
sin air, ⁊ brollach an tseircín sin osgailte, ⁊ ucht leathan liath-
mhangach gan léine gan cniséadach air, ⁊ leathbhríste fada fabhrach
air síos go leath a lurgan, agas do labhair do chomhrádh thuaiscior-
tach bhrilléisíoch thachtanach, ⁊ is eadh adubhairt: Gach uile ní
bheirim féin dona bráithribh (ar sé) ní lughaide éaguid mo chaoirigh 1445
san earrach é, ⁊ ní lughaide mheathas an eórna orm é, agas go
dtabhruim lánsgála na leathphice d'eórnuin dóibh gacha bliadhna,
agas go mbí claimhe ar mo chapuillibh, agas go dtuguim an gearrán
bán dóibh chum na móna do tharrang chuca, agas ní bhrathuim gur
feairrde mé sin uile. Is ansin adubhairt Gearóid an tShrannáin ag 1450
éirghe iona sheasamh: Dar anmuin mo mháthar do-chonnarc féin
duine noch fuair bás annsan easguine si, ⁊ do bhí sé féin ⁊ a chlann
saidhbhir sáthach gan uireasba.

Is annsin d'éirig an Giúisdís 'na sheasamh .i. Sir Domhnall, go

B

- 1455 feargach, tuaisgeartach, bramánta, ⁊ tug sé mionna na hinneónach
go gcaithfeadh so bheith mair si, ⁊ súd mur siúd, ⁊ an ní do bheith
mur badh toil leis féin. Is annsin do thoghadur do thoil a chéile
Domhnall an Deannuig .i. mac muilleóra Mhuilinn Ghiorr na Midhe
do chur leis an airgead sin don Róimh, mar do bhí sé 'na fhear mhór
1460 urrughannta ghlacláidir ainbfhiosach, ⁊ mar do bhí teanga mhath
Bhéarla aige, ⁊ eólus mór noch d'fhoghluim sé ag dul go tightheibh
taoiseach ⁊ saorchlann Laighean, ⁊ na Midhe, ag tionnlagadh a
g[c]oda bratha ⁊ cruithneachta chuca iar na meilt. Acht cheana do
críochnuigheadh cnuasach an airgid sin, ⁊ do bhailigheadar chum
1465 Domhuill an Deannuig é, gur seóladh chum a luinge a nDún Garbháin
é, an t-ochtmdhadh lá do mhí na Bealltuine, agus cúpla mealbhóg do
mhín phrácáis leis, ⁊ beagán ime ⁊ bhagúin ⁊ cháise a gcroicionn
mhadra uilc. Iar ngabháil a cheada do Dhomhnall an Deannuig do
luig an Páirlement sin ar achthuibh ⁊ ar staitiúidibh do dhéanamh, ⁊ do-
1470 chuadar an ceathrar ar fhithchid sin d'fhearuibh toghtha an Pháir-
lemeint a bhód fa leith ag cumadh na n-acht sin, ⁊ tugsad rena
gcaobhsgaoileadh don chreidher iad .i. do Mhurchadh an Bhainne
iad, ⁊ táinig a bhfiaghnuise an Phairlement, ⁊ do chuir a thrí móir-
bhéice as, gur chlos fá na críocheuibh iad, agus do chraobhsgaoil na
1475 nóis sin dóibh amhuil atá ionar ndiaig :

An feadh bhias Éire fúinn féin,
nó bhiamaoid a bpéin do ghnáth,
cuirfemaoid síos ar gcairt,
an feadh bhias an reacht ionar láimh.

- 1480 Do shuigheamuir a bPairlement,
ó Chionn tSháile go Binn Éaduir,
is tugamuir an inneóin Phádrúig
bheith 'nar gcáirdibh aga chéile.

- Tugamaois onóir don sgoíóg
1485 is mó féasóg 's as fearr maoin,
is deireadh suighte don fhleasgach
thaisgios go dtí an t-earrach an t-ím.

- Achtuighmaoid ar dtuarusdal
lá fuar agus te ;
1490 achtuighmaoid ar n-éadach
do réir chéille agus chirt.

Achtuighmaoid ar n-éadach cuirp
mar atá anois do ghnáth,
gearrhata mín dubh,
bríste sgaoilte a bhíus 7 tall. 1495

Achtaoimaid ar ndialluitighe,
ar srianta 7 ar spuir,
a n-áit an gharbhadhastuir róin.
san lóiste do bhíodh ag Lóbus san troid.

Achtaoimaid Ríoghbhodach 1500
do bheith ann gach aonbhaile,
sinn uile do bheith d'aonfhocal
leis a n-aimsir ar gceangail.

Achtaoimaid an fear so
do shaoradh ón bhfaire, 1505
'sa thabhairt do mar onóir,
tosach móna agas branair.

Achtaoimaid an uile achrann
dá mbia eadruinn féin,
a réigheach ag an Ríoghbhodach 1510
le hacht of *Parlement*.

Achtuighmaoid gan mac deaghathur,
duine uasal ná duine díomhaoín,
do bheith 'na chomhnúighe amearg chlanna fleasgach,
ag déanamh branair ná a gníomhuigheacht. 1515

Achtuighmaoid pósa dúbulta
do réir dhúthchuis 7 reachta,
do mhacsa agam inghinse
is t'inghionsa agam mhacsa.

Beith trí bliadhna farrae chéile, 1520
go réigh is go fairsíong,
gan fios a bhó ná a chaorach
ag aonreach ar an bhfeadh sin.

B2

1525 Achtuighmaoid gan lánúmhá ar bith
do phósa a chéile,
go mbiaid seachtmhuin iona gcodladh,
ag boga 's ag déanamh.

1530 Achtuighmaoid an uile fhleasgach
ar a mbiadh cúrum bothóige,
croicinn caorach na Féile Michíl
do bheith aige chum dórnóige.

1535 Achtuighmaoid an uile fhleasgach
do-dhéana malairt nó margáil,
dias do bheith do láthair aige
d'fhíorshliocht Chlainne Tomáis.

A gcás dá mbiadh a n-aithreachus,
go ccuidís a bhráithre an chúis,
mar badh mian le na *heart*,
le ceart *by this Booke*.

1540 Achtuighmaoid gan cúirt Easbuig
do bheith ag basgadh ar ndaoine;
dá ndeacha fear chum mo mhnása,
mise dhul farrae na mhnaoisíon.

1545 Diúltuimaid do chúirt Shirriaim,
cúirt Sheanuscáil ná siosón mór,
acht cúirt an Ríoghbhoduig,
bhias ar saoire na Nodlag mór.

1550 Achtuighmaoid a n-am buana
ím, cáise, agas feoil,
órduigheamaid a n-am néala
putóga caorach agas bó.

1555 Achtuighmaoid dá phinginn
ó Shamhuin go Féil Brighde,
is trí pinginne san earrach,
an feadh mhairfios an síolchur

Achtuighmaoid an beart
da gach fear san bhfóghmhur,
agas chúig phinginne gan amhrus
a n-am branair is móna.

Achtuighmaoid le chéile 1560
ó Bhinn Éaduir go Cionn tSháile,
mas Saxanach mas Éirionnach,
bheith leis an té bhus láidire.

Achtuighmaoid teagmháil le chéile
lá Féile Michíl is Máirt Chásga, 1565
go gcuiremaois síos bearta
na druinge bhíos dar gcáible.

Achtuighmaoid fógra na Féile Michíl
do thabhairt do cheann an bhaile,
d'fhonn go mbiadh sé a muinghin 1570
go bhfuicfemaais an fearann.

Achtuighmaoid uile
do réir ghliocuis agas críonnacht
ar dtighearna do bheith ceanguilte,
is cead aguinne bheith sgaoilte. 1575

Ar gcríochnughadh an chomhráidh sin don chreidher do budh éigíon
don Phairlement uile éirghe iona seasamh, ⁊ a n-aighthe uile do
thabhairt siar bhu thuaidh, a bpléicidhe do bhuain díobh ⁊ na
briathra so do rádh amhuil do dheachtuigh Murchadh dhóibh iad :
God protect our Protector, amen, and our greata giúistís Domhnall. 1580

AG SO AN SPEECH DO-RIN CORMAC Ó HALPACHÁIN.

A chlanna na n-íocaighthe, a shaothraighthe, ⁊ a lucht beathaigh-
the daoine, ban, ⁊ leanbh, a lucht ceirde uile atá cruinn annsa
Pháirlement so aniuigh do Chluinn Tomáis, as í ceist atá agam ré a
cur chugaibh anois, an leanfamaoid don nós do bhí ag ar sinnsearuibh,
ó tá prionnsa dar gcineadh féin aguind, nó an leanfam don nós atá 1585
ann anois ? Is annsin do labhair Ragnall na Leition .i. Mac úcaire
Fine Ghall, fear mór plucach leathanfhiacloch tollmhór tóthustalach,
agas adubhairt go leanfadaois don nós atá ann anois—Óir ní beag

linn, ar sé, bheith gan mhodh gan mhúineadh gan bhéasa oruinn,
 1590 agas gan bheith as nós na ndaoine uaisle, ⁊ gur maisioch an tí do
 chífidhe a n-éadach mhath, agas nach aon mhath amháin do thiogfadh
 dhe, acht fós go bhfaghadaois mórán urrama ⁊ onóra a gcoigcríochuibh
 ó bheith a n-éadach mhath. Is annsin do labhair Tadhg Ó Gamaláin .i.
 Ardmhaor an Phairlement, ⁊ adubhairt sé gur casóga fada ⁊ brís-
 1595 tighe leathana, osgailte a bhús agas tshiar, ⁊ falluingeacha fabh-
 ruidhe troma toirteamhla gorma, ⁊ caipínidhe slaparchluasacha
 ramhra daingiona uim ar gceannuibh, lóistighe leathana dathamhla
 socra do chroicinn muice nó gamhna fa nar dtóin a n-ionad na
 n-ialluitídhe ag dul ar aonach nó ar margadh, nó chum oireachtuis,
 1600 agas adhastair mhatha láidre ghadraigh, ós iad as toirteamhla
 ionar lámhuibh, ⁊ tiaracha do shúgán mhath righin do thuighe
 sheaguil nó sheasga ionar lóistighibh, ⁊ leanamaoid don fhaisiann
 atá ann anois a dtaoibh ar n-éadaigh cuirp.

Is annsin do labhair Maoilseachluinn Stuacach ó Chunntae
 1605 Laoighise, ⁊ adubhairt mar an gcéadna gurab é sin nós budh fearr
 ann. Do labhair Giolla Dubh Ua Gláimhín, ⁊ adubhairt : Coisgidh
 da bhur nósuibh, ar sé, ⁊ dar an gcarrán bPádrúig nó go bhille sibh
 ar an nós do bhí ar coimhead ag bhur sinnsearuibh ní bhia rath ná
 sonus oruibh, agas an uair do bhíodh sibh ag imtheacht go sona
 1610 simplidhe do réir na seanaimsire, as í sin uair dob'fhearr an saoghal
 .i. na triosa ⁊ na falluinngeacha agas na pléicidhe ag na sgológuibh,
 ⁊ na luirgne is na lóipínibh, ⁊ an tshlat phrioca a láimh an tiomá-
 nuidhe. Nó go ttugamaoid cóisir, féasda, ⁊ uirithisiocht dar
 dtighearnaibh, ⁊ go mbia grádh acu dhúinn, ⁊ grádh aguinn dóibh,
 1615 ní bhia rath ná foghnámh oruinn, ⁊ fós nó go dtige cogadh, gorta
 mhór nó pláig, mur tháinig roimhe so ; ⁊ an uair do bhí an saoghal
 go math, ⁊ do bhí lucht ag eallach, ⁊ iasg ar aibhnibh, ⁊ toradh san
 arbhur, agas is éagcóir go mbiadh mac boduigh nó lóimínigh ar
 aonnós ré mac duine uasail nó deaghathar ; ⁊ san bFhrainc nó san
 1620 Spáinn go mbí comhartha cinnte ar na bodachuibh seoch na daoine
 uaisle. Agas is eadh do-chimhtear dhamhsa, an Ríoghbhodach nó
 an mac oighreachta do bhiadh aige, an nós do bhí ag na daoineibh
 uaisle a n-uraidh do bheith aigesion a mbiadhna ; gidh eadh
 comhartha cinnte do bheith air .i. gan do bheith air acht leath-spor
 1625 ⁊ leath-stiaróip na coise clé, agas carabhat anairte noch do dhéanfadh
 lámh a mháthar féin, ⁊ a bheith ceanguilte lé córda cnáibe ; ⁊ ag sin
 an nós do bhí ann an chéad bhliadhuin don chogadh ann gach
 cunntae ; ⁊ gíodh bé do-dhéanadh malartughadh air sin a sgiúrsáil
 trí lá mhargaidh, nó tuarusdal bliadhna do bhuain de, ⁊ a thabhairt

do Sir Domhnall mar chungnamh chum éirighthe amach chum 1630
cúirte nó caibidilioch nó comhdhála ar bPairlemeint gach uair bhias
sé d'easba oruinn. Tugadar uile a dtoil chuige sin.

Is annsin d'éirigh buaireadh mór idir an bPáirlement do dhruim
na fíneághlach sin, 7 adubhradar fir Mhumhan gurab duine dhíobh
féin do bhiadh 'na uachtarán a ndiaig Sir Domhnuill. Adubhradar 1635
fir Laighean 7 Mhidhe gur bh'éitheach na briathra sin, 7 gurab iad
féin do chosnuimh Cathair Bhaile Átha Cliath ar chogadh na Fraince,
7 tar éis iomud easmuilte do thabhairt dá chéile dhóibh, d'éirgheadar
na fir fharránta for gach leath, ag smalcadh a chéile go heascáir-
deamhuil, 7 ag stathadh gruag 7 fhéasóg a chéile, 7 an té do bhíodh 1640
a n-uachtar, ar ball do bhíodh a n-íochtar, nó go ráinig Seaán
Ó Caoirlín 7 Murchadh an Bhainne a mbuaic a chéile, 7 do ghrea-
muigheadar an dias sin a chéile ar sgeólbhachuibh go docht do-
sgaoilte, agas rug Murchadh dubhghreim dian daordhálach ar ubhall
brághad ar Sheaán, agas do bhí do dhochruide an ghreama sin gur 1645
stopadh slighe na hanála aige, ionnus gur ghabh a anál san tshlighe
éagcóir .i. tré na thóin, ionnus gur bhram sé go móruathbhásach, gur
shaoiliodur lucht an Phairlement gurab é a ionathur do thuit as
an laochmhíleadh sin, 7 ar mbeith tréimhse fhada ag sraoilleadh a
chéile dhóibh do trasgradh Seaán Ó Caoirlín, 7 ar dtuitim dho 1650
tharrra an meanaith do bhí ar a chríos iona chliathán, gur goineadh a
chroidhe iona chliabh, go ndeachaidh a dtaisibh 7 a dtaimhnéaluibh
báis; 7 do bhí do bhréine na húicnéala tug cách ar a chéile dhíobh,
gur bhréine an teagh iona rabhadur don leith amuith ná seacht
dtighthe bréana eile don leath astigh. 1655

Is annsin d'fhógair an Giúistís .i. Sir Domhnall, Murchadh do
lámhughadh, 7 braighdeanus bliadhna do thabhairt do, tré an
éagcóir do-rin ar Sheaán Ó Chaoirlín, 7 do budh éigean sin do
dhéanamh do réir a thoile.

Ba mór an phian bheith a bhfogus an tighe 'na rabhadur an 1660
brosán broghach sin, leis an smúit 7 leis an gceó do thigeadh d'éa-
duighibh bfhear Midhe, Fhine Ghall, 7 Chunntae Chille Dara, mar
as acu do bhí neart na pise 7 an phrácáis, 7 iad féin iona bfhearuibh
gearra bolgmhóra tollreamhra tábhachtacha. Do sheasmhuigheadar
fir Mhumhan a bhfad réo, 7 mar do bhádar 'na bfhearuibh boga 1665
árda, fa dheóig do budh éigíon dóibh umhlughadh, do bhrígh go
rabhadur a bhfad óna ndúthaigh, 7 do bhádar ag tréigíon iomud fola
tré na smúsachuibh, 7 an tan do chonnaire Sir Domhnall na Muimh-
nigh ar madhmughadh do ghair sé go héigníoch ar an ngárda, 7
iar sin tángadar tríochad do lucht ropuiridhe, 7 tríochad do lucht 1670

smístínidhe 7 feacach rámhúinnidhe 7 grafán ag teasarguin na bfhear sin ar a chéile, gur chuir eagla na n-arm iona gcomhnuidhe iad, 7 do chuir Sir Domhnall duine nó dias don Pháirlement dá fhios cia do thionnsguin an t-imreasan sin, 7 do fríth le haitheasguibh an
 1675 Pháirlement gurab é Maghnus Ó Conraite ó Chunntae Thiobrud Árand, agas Gearóid an tShrannáin ó Chunntae Chille Dara, do thionsguin an t-imreasan sin ar dtúis ; 7 do connarcus don Pháirlement gurab anntesbach bídh 7 éadaigh do-rin sin uile, 7 d'órduigh-eadar d'aonaonta an ruisín do bhuain díobh ar feadh an dá chunntae
 1680 sin, 7 do beanadh an ruisín díobh ó sin riamh mur phionós tríd sin.
 Is annsin d'éirig Muircheartach Ó Bolgáin iona sheasamh, agas d'fhiafruig sé cia do bhiadh iona uachtarán d'éis bháis Sir Domhnaill, agas d'fhágbhadur uile do thoil a chéile a n-uachtarántacht ag an tí do budh fearr cáca spíosarrtha na Nodlug, 7 an fear sin do bheith
 1685 'na uachtarán orrtha d'éis bháis Sir Domhnuill, agas do chuireadar uile a lámha chuige sin.

AG SO AN *SPEECH* DO-RIN SÉAMUS Ó STREALLÁIN.

Fiafruighim féin díbhse anois, ar sé, créad an fáth nach fuaradur Clann Tomáis fearann, nó créad iad na feilbhearta do-rineadur mar nach faghdaois fearann? Is annsin adubhairt Gearóid an tShran-
 1690 náin ag éirge iona sheasamh gurab é fáth nách fuaradur fearann ná fineachus, do bhrígh go raibhe seanmhallacht ón bPápa ortha tré bhás an bhráthar bhoicht a nn-am ronna na hÉirionn.

Adubhairt Rughruidhe Ó Corbáin : Atá an mhallacht sin dinn anois, má mhairionn Domhnall an Deannuigh, do chuireamuirne
 1695 don Róimh ag déanamh ar síothchána, 7 air sin caithfíom fearann d'fhagháil, ó tá ar bprionnsa féin iona Phrotector (go léige Dia slán é !), nó mona bhfagham, dearbhócham a n-aghaidh na nÉirionnach leis na Sagsanachuibh a gcúirt 7 a gcaibidil.

Agas ré linn an chomhráidh sin do bheith eaturra, táinig duine
 1700 uasal 'na gceann asteach do bhí ag traibhléireacht .i. Séamus na Seabhac a ainm, 7 do budh iongnadh leis an comhchruinniughadh sin do bheith ar Chloinn Tomáis, 7 iad ag trácht ar fhearann tshaor d'fhagháil. Do labhair an duine uasal 7 as eadh adubhairt : A bhrosán bodach, atá sibh aguinne riamh da bhur mbeathughadh,
 1705 agas nach fuil a fhios aguibh gurab ó ifrionn táinig bhur sinnsior, 7 gurab do chloinn dílis Dé sinne ? 7 go bfuil sealbh na hÉirionn aguinne míle bliadhan sul táinig bhur sinnsior as ifrionn, 7 go

dtugamuir seanbhróga agus seanstocuidhe dhíbh, ⁊ an seanéadach do chuiremaois dar gcorpuibh féin, ⁊ fós go dtugamaois ionathur ar n-eallaigh dhíbh, agus an mhéid díobh do mharbhadaois na micdírighe 1710 ná an conach, ⁊ go dtugamuir ceart buana, buailte, ⁊ béiteála dhíbh, ⁊ fásuighe na ngort ar son a ndaingnithe, ⁊ go dtugamuir coimhhead bó ⁊ caorach ⁊ capull díbh, ⁊ gur chuireamuir ag treabhadh ⁊ ag tiomáin dúinn féin sibh, ⁊ an tan do chunnarcamuir sibh ag teacht ar bhur n-aghaidh gur léigeamuir seisear nó ochtar ar aonbhaile 1715 amháin díbh, ag cur ⁊ ag treabhadh ar chíos, ⁊ do léigeamuir bhur gclann le ar gcloinn chum sgoile, ionnus gur thógbhadur beagán foghluma. Annsin budh miann leis gach aonduine aguibh dochtúir dlighe nó duine eagluise do dhéanamh dhá mhac, ⁊ an tráth do léigeamuir bhur srian féin libh, do-chuabhuir a bfhiath agus a 1720 bfhiagbantus oruinn, mar as gnáth libh bheith míchoinghiollach ionar n-aghaidh. Agus iar rádh na mbriathar sin dó, do gaireadh an ghárda, agus tángadur dá fhear dhéag do lucht pícidhe laighre, ⁊ do cuireadh ar láimh é. Is annsin do sgríbh Séamus na Seabhac rann, ⁊ do chuir do láthair Sir Domhnaill í, ⁊ ag so í: 1725

Dá mbiadh Éire dá roinn,
re linn *Chromwell* an mhíghrinn,
ní bhfaghadh Sliocht Lóbuis troig,
acht a gcasa arís go hifrionn.

A chlann do thuill an mhallacht, 1730
a chlann tútach chroinntilleach,
cá bhfagha sibhse dúithche anois,
is gan fód ag bhur sinnsearuibh ?

Agus an tráth do léigheadh an sgríbhinn do láthair Sir Domhnaill do sgaoileadh don duine uasal. Do-rin Raghnaill na Fime 1735 ⁊ Gearóid an tShrannáin casaoíd mhór do láthair an Phairlement .i. go raibhe an maithios poiblighe agá lot go mór ag daoínibh díomhaoine, mar atáid seabhacóiridhe bhíos ag glamaoighil ⁊ ag éirghe ar barr crann ⁊ craobh, agus ag raobadh daingneacha le na n-eachuibh, ⁊ ag gabháil tríd na gortuibh ⁊ tríd na móinfhéaruibh, 1740 ⁊ ag díbirt ghabhar agus chaorach óna n-innbhearuibh, ⁊ mar an gcéadna fiadhuithe ⁊ giolladha con ⁊ gadhar, ag glaothaigh ⁊ ag feadghuil ⁊ ag cur buaidhridh oruinn a n-aimsir bídh do chatamh dhúinn, dá cheilt orra, ⁊ dá bhrígh sin is iomchubhaidh smacht do chur orra. Is annsin do-rin Sir Domhnall tocht tromchúisioch 1745

agas stuidéar fada, ⁊ adubhairt nach rabhadur sin fa na ndlighe féin, ⁊ go raibh príbhleíd acu os a gcionn.

D'éirig Murchadh an Phrioca iona sheasamh ⁊ adubhairt : Atá sé sgríobhtha san dlighe do-rin ar gceann fine féin .i. Lóbus
 1750 Laghrach mac Liobuir Lobhtha mac Dracapéiste mic Beilseub, an tí do mhillfeadh an maitheas poiblidhe, agas nach biadh neart oile air, easguine Dé ⁊ Phádrúig do dhéanamh air a n-am sgora no gabhála an iarúinn. Adubhradur uile gur cheart an dlighe sin.

Is ann sin do-rin Sir Domhnall ⁊ an chuid eile don Phairlement
 1755 .i. an Ríoghbhodach ⁊ an fleasgach go comhchoitichionn do bheith ar aonfhocal a gcóir ⁊ a n-éagcóir, ⁊ na feirmiúiridhe do dhíbirt, ⁊ gur bh'usa dhóibh féin cíos do dhíol ⁊ do dhéanamh ná do dhaoineibh uaisle, do bhrígh go mbainfedís, ⁊ go mbuailfedís, ⁊ go mbiadh pádha béiteaghla ⁊ brácála acu, agas má théid beirt
 1760 nó triúr do Chluíhn Tomáis ar marga nó ar aonach nach nár leo gan cárt leanna do cheannach, acht amháin builín, ⁊ sin do phlaca fa shlighe, ⁊ builín eile do thabhairt do bhaile chum sgríoba rúiscín, agas a leath sin do thabhairt do Shaidhbhín, go ndíolfadh sé an peata muice do bhiadh bliadhuin iona chuibhreann, ⁊ nach nár
 1765 le haonneach dhíobh bheith gan féoil lá Nodlag ná Cásga, ná Domhnach Oinide, ⁊ go ndíolfadaois an lae ⁊ an lubhán agas an sícín ⁊ an cuachán do uighibh matha ramhra, ⁊ nach mur sin don duine uasal bhocht, go madh nár leis na bearta sin do dhéanamh, ionnus go dtagann de sin a thuitim a n-ainbfhiachuibh ⁊ a
 1770 ghabháltus do chailleamhuin, ⁊ leis sin biaidh an gabháltus aguinne, ar siad. D'órduigheadur mar an gcéadna dalta uileamhna, ⁊ dearbhchara láidir Shagsanuig do bheith ag gach n-aon díobh, ⁊ bairille ⁊ buidéal ⁊ ól tuatha ⁊ baile mhóir do thabhairt dó go ndéanadh cosnamh dhóibh a n-aghaidh éagcóra ⁊ anfhorluinn na
 1775 ndaoine uaisle ⁊ na n-annfhilatha do bhiadh ag imirt orra. Bíodh días da bhur gcine féin do láthair a n-am ceanguil bhur gcunnartha lé bhur dtighearna. Agas orduigheamaoid díbh bheith ag gáire le bhur námhuid, ⁊ bheith dá cháineadh a chúluihbh. A cháirde grádha, ná léigidh bhur cceart le haonduine, ⁊ mas láidire é
 1780 ná sibh, cuirig bréag air, ⁊ dearbhuighidh uile le chéile iona aghaidh ag cúirt ⁊ ag téarma, ⁊ cuirig bhur gcuid a seilbh bhur gcloinne mar sheachuint ar fhiachuibh, ar phúnáiste, ⁊ ar gach éileamh aincheart eile dá ndéinid na daoine uaisle oruibh, ⁊ go mórmhór mar cheilt ar dheachmhuidh. Bíodh mar an gcéadna dá phórc
 1785 muice ag gach n-aon aguibh mar sheachuint ar phúnáiste, óir téid gach neach saor ó phúnáiste bhíos a dtaoibh re dhá mhuic. Mar

an gcéadna, géidhe don athlíne 7 seanachránta do thabhairt da bhur dtighearna. Agas a n-am díola bhur ndlisdionuis bíodh bhur gcéacht 7 bhur n-úghmucha briste, 7 ná bíodh gad ná cuing ná lorg ná iarann ar áird aguibh, agas (gan dearmud) bainig an prioca 1790 as an tshlait bhroid, 7 a n-am ceanguil le bhur dtighearna bíodh cuid aguibh ag ollmhughadh oruibh chum imtheachta, 7 cuid eile ag diomoladh an fhearainn, d'eagla daoirse chíosa do chur oruibh. Agas mas teacht mas imtheacht díbh, tugaidh fógra na Féala Michíl da bhur dtighearna, 7 déanuidh spaid don fhearann, agas 1795 biadh bhur dtoil féin aguibh.

Is annsin do chuireadur uile a lámha chum an aicht sin, 7 ba fada le Sir Domhnall do bhí Domhnall an Deannuig san Róimh, 7 do chuir teachta chum cuain ag lorg sgéal uadha, 7 as é sgéal thugsad leó gurab é caraid do bhí ag Domhnall an Deannuig san 1800 Róimh .i. Mártan naomhtha, 7 gurab é do-rin a shlighe ris an bPápa, 7 tréas an adhbhur sin gur ghabh sé féin 7 muilltheóiridhe an domhuin ré Mártan mar anamcharaid naoimh ón am sin alle ; gurab tríd sin do chuarduig Mártan rulla 7 recórd na heagluise san Róimh, 7 go bhfuair an mallughadh ar na muilteóiribh tre ghuid 1805 mhine do-rineadar ar dhuine bhocht eagluise. Agas is í comhairle do-rin Domhnall, an t-airgiod do thabhairt ar son na heasguine do thógbháil dona muilteóiribh amháin, agas an chuid eile do Chloinn Tomáis d'fhágbháil fan easguine, mar as béas acu uile bheith gearrchumunnach. 1810

An tráth do-chualaidh Sir Domhnall sin, d'éirig 'na sheasamh le cóch cuthaigh as a chathaoir, 7 a lán do chuipe 7 do chubharán re na chúláiribh le fraoch furráin 7 fíorfheirge móire, 7 tug sé mionna na hinneónach nach raibh aonduine dá chineadh féin, eadhon do Chloinn Tomáis, dírioch ná folláin riamh, 7 nach biadh 1815 choithe, 7 nach bréag a rádh go bhfuilid mar deirthea a mbeith. Agas as eadh do connarcus do, dias bháillidhe .i. Conchubhar Costshalach 7 Murchadh an Phrioca do chur le sumuns nó le forfhógra ar feadh dá chóige Mumhan, Chóige Laighean, 7 na Midhe a bpéin sgiúrsála trí lá mhargaidh ar aon fhear tige nach 1820 biadh bró ghearr aige iona thigh, 7 gan aontshórd arbhair do chur go muilinn ar feadh na bliadhna, acht bheith ag bruith phise, phónra, phutátaoi, 7 mheacan, agas leis sin go gcuirfedis na muilteóiridhe don ghorta. Do tuigeadh annsin do Sir Domhnall agas don chuid eile don Pairlement an mhóin gan buain, 7 an 1825 branar gan déanamh 7 aithreomhar na bputátaoi. Agas ar gcríochnughadh na gcomhráidhte sin dóibh adubhairt Sir

Domhnall ris an gcreidher a fhaisnéis dóibh dul dá dtightheibh, agus gan teacht slán ná iomlán, agus a bpéin a bpriaclach teacht chum 1830 an Pháirlement sin arís an .29. lá do September.

D'éirgheadar annsin ag breith ar a gcairiúnuibh gach aon díobh, agus tugadar leo iad mar a rabhadur a bpillínidhe agus a n-adhasdair, chum dul ar marcúigheacht ; 7 ní raibh pana ná pillín ná giorta ná tiarach ar áird acu, acht iad féin dá slad ó chéile. Agas leis 1835 sin do ghabhadur ag bualadh agus ag batráil a chéile faoi theann, 7 ag sdathadh ghruag agus fhéasóg a chéile, 7 ag tabhairt mionn mór nach tiocfadaois chum cúirte ná chum Páirlement go bráth ná go deireadh domhuin, agus dá admháil gur chóir do Dhia ar imthig ortha, agus an míchoinghioll agus an easurruim do bhí acu 1840 fa chomhair na ndaoine uaisle noch do shaorfadh 7 do-bhéaradh as an bpriósún gach n-aon díobh do bhiadh ann lena ndroch-ghníomharthuibh féin ; 7 ar an starrán feirge sin do sgaipodar soir siar, d'éis mionna na hinneónach do thabhairt nach cruinneóch-adaois san áit chéadna go bráth, ag déanamh cirt ná córa, acht an 1845 tí budh treise do bheith a n-uachtar.

FINIS.